

Bilag 2: Hvem er de hjemløse?

Dette notat er skrevet i forbindelse med Socialudvalgets ønske om et visionspapir på hjemløseområdet. Et af de temaer, der har udvalgets interesse, er forebyggelse. For at kunne forebygge er det nødvendigt at kende til de årsager, der skaber hjemløshed. Notatet beskriver først den aktuelle gruppe af hjemløse. Denne viden giver idéer til, hvordan at forebygge, at der sker en yderligere deroute. Notatet sammenfatter derefter, hvad forskningen kan sige, om de bagvedliggende forhold for udvikling af hjemløshed. Denne viden giver mulighed for at tænke forebyggelse ind før, hjemløsheden er blevet et faktum. På baggrund af notatet og diskussionen på seminaret d. 12.3.2012 vil forvaltningen sammenfatte, hvilke spørgsmål om ny viden, der kunne være relevant at få svar på for bedre at kunne forebygge hjemløshed.

Socialforvaltningen, København, marts 2012

Der er kommet flere unge hjemløse

Det nationale forskningscenter for velfærd (SFI) optæller hvert andet år antallet af hjemløse i Danmark – herunder antallet i Københavns Kommune. Tællingen bliver foretaget i uge 6 og er således udtryk for et øjebliksbillede.

Tællingen i 2011 viser, at der samlet set er sket en stigning i antallet af hjemløse siden sidste tælling i 2009. Der er i 2011 talt 5290 hjemløse borgere på landsplan mod 4998 i 2009. Der er imidlertid foretaget en mindre ændring i forbindelse med opgørelsen af hjemløshed i 2011, der gør at antallet af hjemløse ikke er helt sammenligneligt med tællingerne fra tidligere år. I 2011 indgår hjemløse uden fast eller legal opholdstilladelse ikke i opgørelserne. Denne gruppe hjemløse har imidlertid ikke været mulig at udskille særskilt ved de forrige kortlægninger. Medtages gruppen af hjemløse uden fast eller legal ophold er stigningen mellem tællingerne i 2009 og 2011 er smule større, nemlig fra 4998 hjemløse i 2009 til 5397 i 2011.

I Københavns kommune er der i 2011 registret i alt 1576 hjemløse, heraf 69 personer uden fast eller legal opholdstilladelse. Sammenlignet med tællingen i 2009 er der sket en stigning, hvor tallet i København var nede på 1494 hjemløse personer (inkl. Personer uden fast eller legal opholdstilladelse).

Der er fra tællingen i 2009 til 2011 sket en markant stigning i antallet af unge hjemløse i aldersgruppen 18- 24 år. Medtages gruppen af hjemløse uden fast eller legal opholdstilladelse, er der i København sket en stigning fra 150 til 234 (6 personer er angivet

ikke at have fast eller legalt ophold i Danmark). I tabel 1 fremgår udviklingen i antallet af unge fra 2009 til 2011 samt den procentvise andel som ungegruppen udgør ud af den samlede hjemløsegruppe.

Tabel 1: Antallet og andelen af hjemløse, 18-24 år. Nationalt og i Københavns Kommune. Hjemløse uden fast eller legal opholdstilladelse indgår.

Kategori	Antal unge 2009	Andel unge 2009	Antal unge 2011	Andel unge 2011
Danmark	633	13 pct.	1002*	19 pct.*
Københavns Kommune	150	10 pct.	234	15 pct.

*Antallet af hjemløse uden fast eller legalt ophold (18-24 år) på landsplan fremgår ikke.

Mens antallet af hjemløse er steget både på landsplan og i København, er der sket en række forskydninger i fordelingen på hjemløsesituationer. Antallet af hjemløse borgere, der opholder sig på gaden, natvarmestuer, herberger og hoteller er faldet. Omvendt er der en ret markant stigning blandt hjemløse, der opholder sig hos venner/familie, i udslusningstilbud og i kategorierne "andet" og "uoplyst". Den markante stigning af hjemløse der opholder sig hos familie og venner afspejler den stigning der er registret i ungegruppen, da 39 % af de unge overnatter hos venner og familie.

Der er stor variation i forhold til varigheden af den enkeltes situation som hjemløs. I Københavns Kommune har 20 pct. været hjemløse i mindre end tre måneder, 30 pct. i 4-11 måneder, 19 pct. i 1-2 år, mens 31 pct. har været hjemløse i mere end to år (tælling 2011). Det er ikke kortlagt hvordan gruppens vekslen mellem at være hjemløs og have perioder med bolig fremstår, men det hævdes at hjemløshed for mange er et tilbagevendende fænomen, med skiftende perioder mellem hjemløshed og perioder med bolig (Lauritzen et al., 2011).

Karakteristika ved den samlede gruppe

I forhold til de individuelle karakteristika ved gruppen fordeler alderssammensætningen sig i København således, at ca. en tredjedel er under 30 år, mens hovedparten befinder sig i aldersgrupperne 30-39 (22 pct.) og 40-49 år (24 pct.). Langt størstedelen af hjemløsegruppen er mænd. På landsplan er 77 pct. mænd, mens 23 pct. er kvinder

Ser man på den gruppe af hjemløse på landsplan, fordeler indkomstgrundlaget sig således at størstedelen modtager kontanthjælp (66 pct.) og førtidspension (19 pct.).

I den nyeste hjemløse tælling fra 2011 er der på landsplan registeret en stigning fra 37 pct. til 44 pct. i andelen af hjemløse med psykisk sygdom. 67 pct. har misbrugsrelaterede problemstillinger, mens 29 pct. har både psykiske problemer og misbrugsproblemer (Lauritzen et al., 2011).

En undersøgelse fra 2008, der har til formål at foretage en sundhedsprofil af socialt udsatte i Danmark – herunder hjemløse - finder, at gruppen af hjemløse her en generel dårligere trivsel, sundhed og sygelighed sammenlignet med den resterende befolkning. Særligt gruppen af hjemløse misbrugende skiller sig ud ved at have en dårlige sundhedstilstand sammenlignet med personer, der alene er sindslidende eller hjemløse uden misbrug (Pedersen et al., 2008).

En ny dansk undersøgelse fra 2011 viser, at den forventede levealder for hjemløse i alderen 15-24 år er 21,6 år lavere for mænd og 17, 4 år lavere for kvinder, sammenlignet med den danske baggrundspopulation (Fredor et al., 2011).

Karakteristika ved gruppen af unge hjemløse mellem 18-24 år

Det er tankevækkende, at 95 % af stigningen i antallet af hjemløse fra 2009 til 2011 i København udgøres af unge mellem 18 og 24 år. Nedenfor gives et billede af hvad der karakteriserer gruppen af unge hjemløse, herunder hvordan gruppen adskiller sig fra den samlede gruppe af hjemløse.

Både i den samlede hjemløsegruppe og i ungegruppen særskilt, er der på landsplan registreret lidt over 40 pct. med psykisk sygdom. Ser man på andelen af psykisk syge mellem 18 og 24 år i København er der kun 24 pct. De unge hjemløse i København adskiller sig således ved at have en lavere forekomst af psykiske problemer sammenlignet med ungegruppen på landsplan.

Langt de fleste af de unge hjemløse i København (39 pct.) overnatter hos venner/familie. Af den resterende ungegruppe overnatter 30 pct. på herberger.

Fra 2009 til 2011 er der sket en betydelig stigning i antallet af unge hjemløse, der modtager kontanthjælp. Mens 68 pct. af de unge hjemløse ved tællingen 2009 modtog kontanthjælp, er andelen nu oppe på 83 pct.

Sammenlignet med kønsfordelingen i den samlede hjemløsegruppe, er billedet et andet blandt de unge københavnske hjemløse. Hvor der i den samlede hjemløsegruppe på landsplan er registreret 23 pct. kvinder, er andelen blandt de unge københavnere 40 pct.

Hvad angår etnicitet, er der i den samlede hjemløsegruppe på landsplan registreret 17 pct. med første- eller andengenerations-flygtninge/indvandrere baggrund. For de 18-24 årige københavnere er andelen 41 pct. (Lauritzen et al., 2011).

Som det fremgår, skiller ungegruppen sig væsentligt ud på en række parametre, særligt er der i København registreret en stor overvægt af kvinder og personer med første- eller andengenerations-flygtninge/indvandrere baggrund.

I et forsøg på at tydeliggøre hvad der kan ligge til grund for denne stigning i gruppen af unge hjemløse, følger nedenfor en kort gennemgang af hvad vi ved om årsagerne til hjemløshed, og ikke mindst hvad vi mangler af viden. Formålet med dette er at åbne op for diskussionen af, hvordan der mest effektivt intervenseres over for gruppen.

Årsager til hjemløshed

Inden for forskningen på området hersker der enighed om, at årsagerne til hjemløshed er multifaktorielle. Dette skal forstås således, at der ikke entydigt kan peges på en faktor som med sikkerhed vil føre til at en person ender i en situation af hjemløshed. Derimod skal hjemløshed forstås som en situation der kan opstå og fastholdes som følge af et samspil mellem flere faktorer på forskellige niveauer.

I beskrivelsen af de faktorer og mekanismer der kan føre til hjemløshed, knyttes der i en del litteratur an til, at årsagerne er todelte. Den ene udgøres af de overordnede strukturelle forhold, mens den anden beror på individuelle faktorer (Järvinen, 2004; Sward, 1998). Andre beskriver faktorerne bag hjemløshed ud fra fire niveauer, som ud over det individuelle og strukturelle niveau ligeledes medtager det institutionelle og relationelle (Lauritzen et al., 2011). Fælles for begge ansættelser er, at der ikke findes nogen simpel formel for hvordan faktorerne spiller sammen og fører til, at nogle mennesker havner i en situation af hjemløshed.

I tabel 2 er angivet de fire niveauer, der kan være medvirkende til at en person ender og fastholdes i en situation af hjemløshed. Først kan nævnes strukturelle forhold som f.eks. eksklusion fra arbejdsmarkedet eller boligmangel. Dernæst individuelle forhold som fysisk eller psykisk sygdom. Hertil kommer interpersonelle forhold som karakteren af familieforhold og andre sociale relationer. Imellem de individuelle og strukturelle forhold optræder det institutionelle forhold, der omfatter de sociale indsatser, som modificerer de negative processer, der skaber og fastholder hjemløsheden.

Tabel 2: Faktorer bag hjemløshed

Niveau	Aspekter	Sårbarhedsfaktorer
Strukturelle forhold	Eksklusion fra arbejdsmarkedet Eksklusion fra boligmarkedet Etnisk segregation	Arbejdsløshed Boligmangel Diskrimination
Institutionelle forhold	Omfanget af serviceydelser, Offentlige og private, fx herberger, Væresteder, botilbud. Omfordelingsordninger Forebyggelse Koordination	Mangel på tilstrækkelig og målrettede tilbud Lave ydelse, fattigdom Mangel på tidlig indsats Mangel på koordination mellem aktører i indsatsen.
Relationelle forhold (interpersonelle)	Familieforhold Parforhold Omgangskreds	Enlige Skilsmisse Fravær af nære relationer, uhensigtsmæssige relationer
Individuelle forhold	Sociale forhold Psykiske forhold Misbrug Kriminalitet Handicap, fysisk sygdom Køn, alder Uddannelse Etnisk baggrund	Mangel på sociale færdigheder Psykisk sygdom, omsorgssvigt i barndommen eller i voksenlivet Alkohol-, hash- og stofmisbrug Fængselsophold Plejebehov Ung, Gammel Ingen uddannelse Flygtning/indvandrer

Oversigten er tilpasset efter Edgar og Meert (2005)

Der findes som sagt ingen simpel formel for hvordan de fire niveauer spiller sammen i forhold til hvem det er der ender i en situation af hjemløshed. Hjemløseområdet er ikke genstand for meget forskning og det er begrænset hvad der findes af undersøgelser der har til formål at belyse sammenhængen mellem risikofaktorer og udviklingen af hjemløshed.

Hvad ved vi fra forskningen

Der findes flere eksempler på undersøgelser, der forsøger at belyse årsagerne til hjemløshed, ved at personer der er hjemløse bliver bedt om at se tilbage og vurdere hvilke årsager de ser som de væsentligste for at de er endt i en situation af hjemløshed. Det er vigtigt at være opmærksom på, at sådanne undersøgelser ikke afdækker de komplekse årsagssammenhæng, der kan ligge bag hjemløshed. Derimod kan de give et billede af en række faktorer, som den der har svaret vurderer, har væsentlig betydning for at han er hjemløs. De hjemløses egen vurdering af årsagerne til deres hjemløshed, vil altid være farvet af det liv de har levet, ligesom det aldrig vil kunne give et objektivt billede af det komplekse mønster der ligger til grund for at personer bliver hjemløse.

I den nyeste hjemløsetælling blev der foretaget en sådan undersøgelse. Blandt ungegruppen fra 18-24 år er psykisk sygdom (30 pct.), stofmisbrug (33 pct.), alkoholmisbrug (7 pct.), fysisk/somatisk sygdom (7 pct.) og skilsmisse (7 pct.) nævnt som årsager til hjemløshed (Lauritzen et al., 2011).

Lidt forenklet sagt kan man sige at de faktorer der identificeres som årsager til hjemløshed, i højere grad er de udløsende faktorer, der som den sidste i en lang række af risikofaktorer, har betydning for at en person skubbes ud i hjemløshed.

For at få et dybere indblik i de komplekse årsagssammenhænge der kan føre til hjemløshed, er det nødvendigt med såkaldte forløbsundersøgelser, hvor personer følges fra barndommen og over en årrække. Ved at indhente oplysninger om personernes barndom, familieforhold, forældres misbrugstilstand mm. vil det være muligt at vurdere hvilken betydning forskellige belastende faktorer har for udviklingen af hjemløshed. Det vil aldrig være muligt at sig noget om, hvordan det vil gå det enkelte barn. Men man vil eksempelvis kunne sige noget om, at en relativ større andel af de børn, der eksempelvis har været anbragt uden for hjemmet som barn, har oplevet hjemløshed som voksen.

Der findes ingen danske undersøgelser der ved brug af forløbsundersøgelser har belyst hvilken betydning belastende omstændigheder i barndommen har for at personer senere i livet oplever hjemløshed. Derimod er der veldokumenteret forskning, der peger på sammenhængen mellem risikofaktorer i barndommen og barnets umiddelbare og længerevarende reaktioner som voksen. En stor dansk undersøgelse viser, at de børn, der har været anbragt uden for hjemmet, har haft væsentlig anderledes levekår som unge og voksne, sammenlignet med deres jævnaldrende. Deres risiko for at udvikle selvdestruktiv adfærd, narkomani og selvmordsforsøg, 10 dobles i forhold til deres jævnaldrende ligesom der for pigernes vedkommende ses en 7 gange tørre risiko for at starte som teenagemor end det er tilfældet for deres jævnaldrende søstre. Ligeledes er der fundet en tydelig sammenhæng, der viser at børn der har været udsat for vold eller indlagt af omsorgssvigt, har en 5 gange forøget risiko for at blive dømt for vold sammenlignet med deres jævnaldrende (Christoffersen, 2003).

Preben Brandt præsenterede i sin disputats fra 1992 resultater fra en spørgeskemaundersøgelse blandt 129 unge hjemløse i København. Et delformål i disputatsen var at undersøge hypotesen om, at personer, der som voksne bliver hjemløse, tidligere i deres tilværelser har været udsat for psykosociale traumer af en sådan art, at de er blevet invalideret i forhold til at kunne klare og kunne leve op til et kompleks samfunds sociale krav. Undersøgelsen er ikke en forløbsundersøgelse, hvor de unge er blevet fuldt gennem en årrække og der er således en risiko for at interviewpersonernes svar vil være påvirket af den situation de befinder sig i på interviewtidspunktet, nemlig

hjemløshedssituationen. Ikke desto mindre viser undersøgelsen en række meget stærke sammenhænge, som i tråd med Kristoffersen resultater bekræfter at forebyggelse af hjemløshed skal tænkes ind allerede fra barndommen.

Undersøgelsen viste en signifikant sammenhæng mellem forskellige belastende faktorer i barndommen og udviklingen af hjemløshed. Blandt resultaterne fremgår det, at

- 56 pct. af de unge har enten været i kontakt med børneværnet eller anbragt på døgninstitution, eller begge dele.
- 41 pct. er vokset op i hjem, der kan beskrives som utrygge/voldelige hvor mindst en forældre havde et misbrug.
- 51 pct. havde som barn psykiske symptomer (Brandt, 1992)

Resultaterne skal selvfølgelig læses ud fra den betragtning, at der er tale om en 20 år gammel undersøgelse. Mange forhold, primært på det strukturelle og institutionelle niveau, har ændret sig siden da. Dette taget i betragtning, peger resultaterne på en række stærke sammenhænge mellem antallet af belastningsfaktorer i barndommen og risikoen for at ende i en situation af hjemløshed.

Referencer

Benjaminsen, L. (2009). Hjemløshed i Danmark 2009, National kortlægning. København: SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.

Brandt, P. (1992). Om yngre hjemløse i København. Belyst ved en undersøgelse af de socialpsykiatriske forhold hos de 18-35 årige brugere af institutionerne for hjemløse i København. København: Fadl's Forlag.

Christoffersen, M. C. (2003). Risikofaktorer i barndommen og social arv – særligt med henblik på mishandling og vanrøgt. Vidensopsamling om social arv. København 2003. Socialforskningsinstituttet.

Järvinen, M. (2004) Socialt udstødte. Larsen, Elm and Møller, I. Hornemann. Social Politik. Københavns, Hans Reitzels Forlag. S. 207-220

Lauritzen, H. L., Boje-Kovacks, B. & Benjaminsen, L. (2011). Hjemløshed i Danmark 2011, National kortlægning. København: SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.

Nielsen, S. F, Hjorthøj, C. R, Erlangsen, A., Nordentoft, Merete. (2011) Psychiatric disorders and mortality among people in homeless shelters in Denmark: a nationwide register-based cohort study. The Lancet.

Pedersen, P. V., Christensen, A. I., Hesse, U. & Curtis, T. (2008). SUSY USSAT – Sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark 2007. Rådet for Social Udsatte.

Swärd, H. (1998). Henlöshet – fattigdomsbevis eller velfärdsdilemma? Lund: Studenterlitteratur AB.